

LISTEK.

Carska krona in suženjska veriga.

Odlomek iz zgodovine bolgarske države. Po nem. izvirniku spisal A. M. (Dalje.)

Marko, akoravno se je pozneje bojeval za Turke, čeprav ne proti lastnim rojakom, je postal srbski narodni junak in last vseh Jugoslovancev. Bolgari si ga še posebno prisvojajo, ker je njegov grad Prilep v starobolgarskem ozemlju. Tisočkrat najdemo v slovanskih narodnih pripovedkah ime z nadnaravnimi močmi obdarjenega Delija ali kralja Marka, najmočnejšega junaka, ki ga celo vrag ne prekosi v telesni moči in ki s svojo plamenečo sabljo — „desetkrat ovito ostro sabljo, seka les in trdo kamenje“ — premaga zmaja in druge hudobe; kakor igračo je metal največje skale raz gorske strmine v dolino in njegova sablja je v hribe sekala špranje, temne soteske; celo njegov bojni konj je vtisnil v najtršo skalo sled svojih kopit. Kratko: ime srbskega junaka je spojeno s tisočermi kraji in milijoni prebivalcev balkanskega polotoka. Srbi, Bolgari, Hrvatje, Turki in celo Albanci ga slavijo v svojih pesmih. Njegova slava je bila tako velika, da so spravili Markovo ime v zvezo z različnimi srbsko-bolgarskimi kraji na široki poljani, od Prilepa, kjer je vladal in kjer kažejo sedaj njegov grad na nekem hribu, pa do znanega Šipka-prelaza, pri kojem je še zdaj „grad kraljeviča Marka“. Kolikor je znano, je največ pesmi o kraljeviču Marku v bolgarskem junaškem pripovedništvu. Sicer pa je glavni pomen Markov bolj v pravljici in poeziji, kakor v zgodovini. Slično velja tudi za njegovega prijatelja Konstantina.

Za najpomembnejšega jugoslovanskega vladarja onega časa moramo smatrati bosenskega kralja Stefana Tvartka, ki je združil s slavohlepjem velike duševne zmoglosti. Bil je v sorodu z bolgarsko vladarsko rodbino, kajti njegov oče je bil car Sracimir Videnski. Tvartko se je združil s hrabrim srbskim knezom Stefanom Vukom Lazarjem proti Turkom, ker je upal, da bo še lahko uničil njihovo moč v Evropi.

Odsotnost sultana Murada I., ki se je mudil v Aziji, naj bi se porabila kot ugoden trenutek za odločilen korak. Tudi bolgarski knez se je hotel udeležiti, a nenadoma, kakor vihar, je pridrvel Murad I., kateremu niso ostale skrite priprave njegovih nasprotnikov; pustošil je po Bolgariji in prisilil srbsko-bosensko vojsko, da se je umaknila, ter napravil Lazarja svojim davkoplačevalnim knezom.

Komaj pa se je povrnil Murad v Azijo, kjer je imel premagati nevarnega nasprotnika, že se l. 1387. zopet dvignejo Srbi in Bošnjaki ter Turke pri Pločniku (ob Toplici) skoro popolnoma uničijo. Takšnega poraza mohamedanci še niso doživeli v Evropi.

Radi te zmage, ki je zopet oživila narodno zavest krščanskih balkanskih narodov, se je bolgarski car odpovedal poniževalnemu „vazalskemu“ (odvisnemu) razmerju in pristopil k jugoslovanski orožni zvezi; isto je storil tudi knez Ivanko v Varni.

Murad I. je spoznal, da bo treba velikanskega napora, ako bo hotel podjarmiti samozavestne nasprotnike. Pripravljal se je eno celo leto v Evropi kakor tudi v Aziji. L. 1388. se je čutil dovolj močnega, da se poskusi v boju. Veliki vezir Ali-paša je vdrl v Bolgarijo; po slabem odporu se mu je vdalo Trnovo. Car

Šišman se je zaprl v jako močen Veliki Nikopol, ki bi bil lahko ključovalec dolgotrajnemu obleganju. Ali-paša sam ni zamogel opraviti ničesar proti tej trdni točki; poklical je torej na pomoč sultana Murada, ki je prišel z nepregledno armado. Tedaj se je Šišman udal in se uklonil volji Muradovi. Toda samo tako dolgo, dokler je ta taboril pri Nikopolu. Komaj so odšli Turki, že je spremenil Šišman svoje naziranje in odklonil predajo trdnjave Silistrije, katero je prej obljubil izročiti.

Ali-paša je prišel zopet v Bolgarijo ter si prisvojil donavske trdnjave. Šišman se ni mogel več držati v Nikopolu. S svojo družino se je podal v sovražnikov tabor, pokleknil pred Alija in ga prosil, da bi ga zagovarjal pri sultanu. Dovedli so Šišmana k Muradu, ki mu je odpustil kot svojemu svaku; toda bolgarske utrdbe je moral izročiti sultanu.

Med tem se je trudila Srbija, da bi pridobila zaveznikov proti Muradu. Pridobila je ogrskega kralja Sigmunda. Tedaj napove Lazar mohamedanskemu vladarju vojsko in koraka z neizmerno bojno silo nevernikov nasproti. Na Kosovem polju so se srečale močne čete. Prišlo je do bitke 15. junija 1389. v kateri so imeli zavezniki: Srbi, Bošnjaki, Bolgari, Albanci, Vlasi in Hrvatje številno premoč. Boj je bil strašen. Sultan Murad je padel. Tudi Srbi so izgubili svojega kralja. Še na bojišču je zasedel prestol Bajesid, hrabri sin Muradov, in dal zadaviti svojega lastnega brata Jakoba, da bi ne imel nobenega tekmeča.

Bajesid je bil velikanska bojna in vladarska narava. Po bitki na Kosovem je Bajesidova moč najhujše zadela Bolgare. Razven močnih podonavskih trdnjav: Vidina, Nikopola, Silistrije, Sistove in glavne mesta, nahajala se je vsa Bolgarija v turških rokah. Car Šišman je bival s svojim sinom v Nikopolu, ko se je začel spomladi l. 1393 Bajesid bližati s svojo vojsko Bolgariji. Zakaj je turški sultan začel to vojsko, ni znano. Mogoče so jo povzročila skrivna pogajanja, ki so obstojala med Bolgarsko in Ogrsko.

Vrhovno poveljstvo v vojski proti Bolgarom je izročil Bajesid svojemu sinu Čelebiju, sam pa se je bojeval v Aziji proti Seldžukom. Čelebi se je navalil na glavno mesto Trnovo; Ali-paša pa je med tem taboril pred Nikopolom, da bi premagal carja.

Nekega dne so se odprla mala vrata na Nikopolskem obzidju in prikazali sta se dve čudno oblečeni postavi, zaviti v mrtvaške prte kakor mrljici. Molče sta se napotili obe proti sovražnemu taboru.

„Kdo si?“ so vpraševali turški bojvniki, ki se niso mogli dovolj načuditi nenavadni noši.

„Povedal bom samo paši“, je izjavil neznanec v ponosnem tonu.

Peljali so oba v poveljnikovo celico. Takoj pri vstopu sta pokleknila pred Ali-pašo in starejši je bolestno vskliknil:

„Sreča je zapustila Bolgarijo in mene, udamo se vaši sili. Prosim samo milosti za sebe in svojega sina.“

Z velikim začudenjem je gledal Ali-paša na proseča; bila sta car Šišman in njegov sin.

Tako približno poročajo turški pisatelji.

Ali-paša je odposlal oba k sultanu. Nato so odvedli, kakor se pripoveduje, carja v Plovdiv, in ga tamkaj usmrtili, drugi pa trdijo, da je moral preživeti v ječi celo življenje. Njegov sin Aleksander se je pomohamedanal, mlajši sin Frušen pa je ubežal k ogrskemu kralju Sigmundu.

Bolgari seveda ne verujejo, da bi bil njihov car umrl nasilne smrti. V okolici Sofije se še dandanes

prepeva o carja Šišmana slavni smrti v boju s Turki ob izviru Marice. Neka pripovedka pa pravi, da je ušel zadnji car iz Trnovega na konju, ki je bil narobe podkovan.

Pretrsljiv je bil padeč starega glavnega mesta Trnovega. 13. julija 1393 so si osvojile tolpe Čelebijeve z naskokom grajski hrib, s katerega so vrgli nekdanj cesarja Balduina na povelje Kalojanovo. Mohamedanci so metali goreča polena v krasni carski grad. Ves blišč in vsa krasota ponosnih rodov, ki so bivali nekdanj na tem najponosnejšem kraljevskem sedežu, se je pogreznila v ognjeno žrelo.

Tedaj, ko so razdirali neverniki rodno mesto bolgarskega knežjega rodu, se je nahajal v Trnovem le en mož, ki je imel dovolj poguma in neustrašenosti, da se je postavil v bran barbarskemu zmagovalcu. Bil je to patrijarh Evtimij, poglavar bolgarske cerkve. Podal se je v sovražni tabor k Čelebiju. Dostojanstven in neustrašen nastop patrijarhov je napravil velik utis na sina Bajesidovega, ki je obljubil, da bo izpolnil prošnjo pobožnega služabnika božjega ter prizanesel mestu in prebivalcem. Toda ni se oziralo na njegovo obljubo. Komaj je prišlo mesto v roke Turkom in je odpotoval Čelebi, že se je začelo grozno preganjanje bolgarskega prebivalstva. Najuglednejše meščane so spravili v neko cerkev in jih brez usmiljenja poklali. 110 žrtev je izdihnilo duše pod krivimi turškimi sabljami. Trupla umorjencev so prepustili pticam.

Okrutneži so hoteli uničiti celo patrijarha. Peljali so ga na neki javen prostor v mestu, kjer je že čakal rabelj na njega.

„Upogni glavo, pes kristjanski“, zadril se je rabelj nad njim.

Sivolasi patrijarh je sklonil tilnik, da bi sprejel smrtni udarec.

Toda glej! Krvnik ne dvigne meča, da bi zamahnil po svoji žrtvi.

„Pes, zakaj ne storiš svoje dolžnosti?“, zavpil je paša nad rabeljnom.

„Gospod, ne morem“, odvrne mu z grozo na obrazu, „obe roki sta mi ohromeli, ne morem jih gibati“.

Tedaj se je prestrašil paša in njegovi ljudje; preklical je obsodbo. Tako pripoveduje pobožna legenda.

Evtimij je ušel sicer smrti, a ne pregnanstvu. Tudi mnogo prebivalcev je doletela ta žalostna usoda. Med tem, ko so morali ti v Azijo, potoval je sivi patrijarh v Macedonijo, kjer je po nekaj letih umrl kot svetnik.

S padcem Trnovega je bila usoda Bolgarije odločena za stoletja. Samo enkrat se jim je še zasvetila iskrica upanja, da bi zadobili zopet prostost, namreč, ko je začel kralj Sigmund križarsko vojsko proti Turkom. Francoska, Nemška in Italija so sledile klicu papeža Bonifacija IX., ki je pozivljaj na sveto vojsko proti dednemu sovražniku krščanstva. Bilo je baje okrog 100.000 mož, ki so se l. 1396 odpravili v boj za križ. Francozi sami so dali 10.000 najboljših bojvnikov. Toda ti so bili tudi, ki so s svojo kaznjivo lahkomišelnostjo, s svojim nenravnim življenjem, izzvali na sebe jezo božjo. V taboru pred Nikopolom so počelnjali Francozi najgrše pustne razuzdanosti; ničesar jih ni spominjalo svetega in resnega namena njihovega podjetja. Vrisk, razuzdana veselost, popivanje, pleši, igre in še mnogo slabše reči so bile, s katerimi so se pripravljali francoski imenitniki na svojo veliko nalogo.

(Konec prih.)

Iz celega sveta.

51 let nepretrgoma na postelji. Iz Rima poročajo: V Viterbo blizu Rima na Laškem je umrla na binkoštni ponedeljek v ženskem samostanu redovnica Marija Benedetta Frey, ki so jo imeli vsi za sveto ženo. Rojena je bila dne 6. marca l. 1836. v Rimu. Dne 21. marca l. 1858. je stopila v samostan v Viterbo. Tri leta je bila pri najboljšem zdravju, po treh letih jo je pa vrgla bolezen na posteljo, iz katere ni več vstala 51 let, dokler je ni smrt rešila trpljenja. 51 let je nepretrgoma ležala, in sicer vedno v enaki legi, in se ni mogla na nobeno stran ganiti ter premakniti. Z nadčloveško potrpežljivostjo je prenašala velike bolečine v hrbtnem mozgu, ne da bi prišla iz njenih ust kaka žal beseda. Da se jej ni glava premikala, so jo s pasovi privezali na železno posteljo. Kljub vsem bolečinam je bila Marija Frey vedno potrpežljiva, vedno vedrega obraza in je našla vedno polno tolažljivih besed za svoje obiskovalce. Njena skromna celica je bila pribežališče mnogih nesrečnih ljudi, ki so jej tožili svoje nesreče. Iz najbolj oddaljenih krajev so prihajali gospodje in gospe, da so videli na lastne oči ta redek zglede potrpežljivosti in se učili, kako je treba trpljenje in težave življenja udano prenašati. Marsikdo, ki je mislil, da leži cel svet na njem, je Boga zahvalil, ko je videl, da je njegov križ le senca trpljenja potrpežljive redovnice. Ob 50letnici svojega trpljenja je prejela bolna sestra lastnoročno pismo papeža Pija X. V svoje trpljenje se je sčasoma tako udala, da je bolj občutila trpljenje drugih kakor svoje lastno.

Radovednost juda izplačana. Neko nedeljo popoldne je napravil neki jud iz Ptuja s svojo ženo izlet v okolico. V bližnji župniji so šli svatje ravno k poroki v tamošnje župnijske cerkev. Radovednost je tudi juda gnala v cerkev, kjer je bil s svojo ženo navzoč pri cerkvenih obredih. Pa kaj se zgodi? V tamkajšnji župniji je namreč navada, da cerkovnik nevesto, katera gre iz župnije, zaklene v cerkev, da jo svatje odkupijo. Tudi dotično nevesto je cerkovnik za-

prl, pa z nevesto je zaprl tudi dotičnega juda, ki je začel milo jokati pri vratih ter s tem privabil cerkovnika, da ga je izpustil iz „ječe“. Gotovo si je dobro zapomnil obrede katoliške poroke!

Nesreča. Iz Krškega poročajo, da sta blizu mesta na zelo ozkem prostoru trčila dva kolesarja, ki sta nenavada hitro vozila. Ob sta radi silnega trčenja odletela daleč v stran. Eden izmed njiju, Franc Hrastovčan, pa je priletel tako nesrečno čez cestno pobočje, da je obležal na mestu mrtev. Hrastovčan je bil ob priliki zadnjih državnozbornskih volitev kandidat socialno-demokratske stranke za krški okraj.

Za spomenik v Albaniji padlim srbskim junakom se je v Kraljevu osnoval odbor, ki bo v to svrhu nabiral darove, in sicer ne samo med Srbi, nego med Slovani sploh. Predsednik odbora je Mil. L. Milosavljevič, predsednik sodišča v Kraljevu, podpredsednik pa kraljevski župan Petar Bogavac.

Zalostne razmere v francoskih šolah. Na Francoskem so odstranili iz šole križ in kaj so svobodni selci s tem dosegli? Stariši dijakov iz gimnazije v Lilu so poslali francoskemu naučnemu ministru takle list: „Čim bolj svoj načrt izpolnjujete, čim več učeno-sti ubijate v glave naših otrok, tem manj znajo. Na dan sede povprečno 5 ur v šoli, polnite jim glave z najrazličnejšimi modrostmi, o vsakdanjih najpotrebnejših rečeh pa še toliko ne znajo, kakor učence iz ljudskih šol. Za pravopis nimajo nobenega smisla več. Zlobudrajo malo angleško, malo nemško, ali imena največjih tujih pisateljev so jim tako neznanca, kakor faraonova tretja vladarska rodbina. Dijaki ne mislijo, ne presojuje, ne berejo, ne čutijo. Kaj pravzaprav delajo v šoli?“ — Kakor se sklepa iz poročil o francoskih šolskih razmerah, so imeli stariši dovolj povoda, da so napisali tako pismo. Brezverske šole so rak-rana na telesu francoskega naroda. Tako sodijo možje-Francozi, ki temeljito poznajo svoj narod. Brezverski pouk, slabi listi, pohujšljive knjige, pa je dovolj, da se okuži mladenič. Na Francoskem pride ¼ vseh zločinov na mladino. Zalosten, trikrat zalosten sad brezverskih šol!

Strašen vihar. -- Celó mesto porušeno. V zadnjih dneh je razsajal na Virtsenberškem na Nemškem silen, izredno strašen vihar. Posebno hučo je prizadelo mestoce Döblingen. Mesto nudi strašno sliko groznega opustošenja. Kolodvor in celi deli mesta izgledajo, kot bi bili prestali večdnevno obstreljevanje. Brzojavni drogovi in drogovi za signale, razsvetljavo itd., so vsi deloma prevrnjeni, deloma polomljeni. Železniško progo so zasedli popotniki, ki so se skrivali po raznih predorčkih in se oprijemali tirov. Ljudje so padli trumoma, pri čemur se jih je veliko poškodovalo. Vihar je prekucnil več železniških vozov osebnih in tovornih vlakov, ki so porušili progo. Trgal je ljudem iz rok težke zavoje in jih odnašal daleč po zraku. — Čez 100 hiš je brez streh. Dva velika tovarniška dimnika sta padla na tovarniška poslopja in jih porušila. Pri več hišah so padle cele stene, več hiš pa je popolnoma razdejanih. Pri bolnici je zgrabil vihar eno barako in jo potisnil 20 metrov daleč proti zidu. V baraki je bilo 20 bolnikov, ki so pa dobili le lahke poškodbe. Zelo poškodovan je tudi magistrat. Manjše hiše in kajže v bližnji okolici pa so popolnoma razdejane in razmetane. Opravo in druge manjše stvari pa je razbil in raznesel vihar na vse kraje. Koliko je zahteval človeških žrtev, še ni znano, gotovo pa je, da bo število onih, ki so več ali manj poškodovani, zelo veliko.

Strašna smrt. Nedavno sta kupila pri vratarju stolne cerkve v Antverpnu v Belgiji 18letni mladenič in 19letno dekle vstopnici in šla po stopnicah v 180 čevljev visok zvonic. Ko sta prispela na železen balkon, sta odložila nekaj pisem in skočila roko v roki v globočino. Na trgu je bil ravno sejem in ko so ljudje opazili dvojico, ki je letela proti zemlji, jih je padlo več v nezavest. Došli zdravniki so mogli potrditi edino-le smrt obeh mladih ljudi.

Spal 77 dni. Neki vrvar na Francoskem se je nemalo začudil, ko se je prebudil v bolnici. Tja, so ga poslali sorodniki pred 77 dnevi, ker ga niso mogli zbuditi. Misli je, da je spal le par ur, a v resnici je ležal v nezavesti 77 dni.